

Angela P. Harris

Rasa i esencijalizam u feminističkoj pravnoj teoriji *

[...]

Od početka feminističkog pokreta u Sjedinjenim Državama crkinje su dokazivale kako njihovo iskustvo dovodi u pitanje pojam jedinstvenoga "ženskog iskustva".¹ U prvom valu feminističkog pokreta crne su žene² shvatile kako bijele predvodnice sufražetskog pokreta ne namjeravaju uzeti za ozbiljno ni pitanje rasnog ugnjetavanja niti same crkinje, što je dovelo do uništavanja ili sprečavanja političkog savezništva između crnih i bijelih žena unutar pokreta. U drugom su valu crkinje ponovno glasno i ustrajno progovorile te se na mnogim razinama naše glasove počelo slušati. Feministkinje su prihvatile pojam višestruke svijesti koji opisuje svijet u kojem ljudi nisu ugnjetavani samo ili prije svega na temelju roda nego i temeljem rase, klase, seksualne orijentacije i drugih kategorija u nerazmrsivoj mreži odnosa. (...)

Međutim, u feminističkim pravnim teorijama promjena od jednoglasnih do višeglasnih teorija ženskog iskustva i feminizma dogodila se sporije nego u drugim područjima. (...) U feminističkim teorijama, kao i u dominantnoj kulturi, većinom bijele, heteroseksualne i društvenoekonomski povlaštene žene tvrde kako govore za sve nas. Ne iznenađuje što se crkinjama čini kako je njihova priča o "ženama", usprkos pozivanju na univerzalnost, svojstvena ženama koje su bijele, heteroseksualne i društveno-ekonomski povlaštene – što je fenomen koji je Adrienne Rich nazvala "bijelim solipsizmom".³ (...)

Ideju kako postoji monolitno "žensko iskustvo" koje se može opisati nezavisno od drugih aspekata iskustva poput rase, klase i seksualne orijentacije u ovom ću tekstu nazvati "rodnim esencijalizmom".⁴ Posljedica rodnog esencijalizma jest rasni esencijalizam –

* Izvornik: Angela Harris, "Race and Essentialism in Feminist Legal Theories", *Stanford Law Review* 44, 581, 1990. Prijevod teksta bit će objavljen u knjizi *Žene i pravo: feminističke pravne teorije*, ur. Ivana Radačić, Zagreb: Centar za ženske studije, 2009.

¹ Usp. govor Sojourner Truth na konvenciji o ženskim pravima u Akronu, Ohio, 1851. godine. Objavljeno u B. Loewenberg i R. Bogin (ur.), *Black Women in Nineteenth-Century American Life: Their Words, Their Thoughts, Their Feelings*, Pennsylvania State University Press, 1976, 234.

² Upotrebljavam riječ *crna* (black) s malim slovom, a ne velikim, jer u ovom tekstu raspravljam kako su rasno i rodno pitanje nerazmrsivo povezani. Ako bih koristila veliko slovo u riječi Crna (Black), a ne u riječi Žena (Woman), to bi impliciralo privilegiranje rase, s čim se ne slažem.

³ Adrienne Rich definira bijeli solipsizam kao tendenciju da se "misli, zamišlja i govori kao da bijelost opisuje svijet." A. Rich, "Disloyal to Civilization: Feminism, Racism, Gynephobia", u: *On Lies, Secrets, and Silence*, Norton, 1979, 275, 199.

⁴ Elizabeth Spelman nabraja pet tvrdnji koje smatram dijelom rodnog esencijalizma:

vjerovanje da postoji monolitno "crnačko iskustvo" ili "iskustvo Chicanos (Amerikanaca meksičkog podrijetla)". Izvor rodnog i rasnog esencijalizma (i svih drugih esencijalizama, budući da se popis kategorija može beskrajno umnažati) jest drugi glas, glas koji tvrdi da govori u ime svih. Rezultat je esencijalizma reduciranje života ljudi koji dijele iskustvo višestrukih oblika ugnjetavanja na dodatne probleme: "rasizam + seksizam = iskustvo heteroseksualne crnkinje" ili "rasizam + seksizam + homofobija = iskustvo crne lezbijke". U esencijalističkom svijetu iskustvo crnih žena tako će se prije podvrgavanja analizi uvijek silom fragmentirati, kako oni koje "zanimaju samo rasa" i oni koje "zanimaju samo rod" budu uzimali svoje odvojene kriške naših života. (...) Dok god feministkinje, poput teoretičara/ki u dominantnoj kulturi, budu i dalje tražile bit roda i rase, crne žene nikad neće biti ništa više nego raskrižje između dvije vrste dominacije ili na dnu hijerarhije ugnjetavanja; uvijek će od nas tražiti da izaberemo dijelove sebe koje ćemo prikazati kao cjelinu. (...)

Modificirane žene i nemođificirani feminizam: crne žene u teoriji dominacije

Poput marksizma, s kojim ga voli uspoređivati, Catharine MacKinnon svoju "teoriju dominacije" opisuje "cjelovitom": "Objekt teorije su teorije totaliteta, cijelog predmeta, teorije fundamentalne i kritičke podloge cjeline koju predstavljaju".⁵ I marksizam i njezina teorija dominacije (koju ona jednostavno naziva "feminizmom") "fokusiraju se na ono što je najosobnije, ono što najviše čini ono na što se teorija odnosi, na ono što se najviše oduzima onim što teorija kritizira. U obje teorije postaješ ono što jesi onim što ti je oduzeto društvenim odnosima koje teorija kritizira." U marksizmu "to" je rad; u feminizmu to je seksualnost.

C. MacKinnon definira seksualnost kao "društveni proces koji stvara, organizira, izražava i upravlja žudnjom, stvarajući društvena bića koja znamo kao žene i muškarci, a čiji odnosi stvaraju društvo." Štoviše, "organizirana eksproprijacija seksualnosti nekih radi upotrebe drugih definira seks, odnosno ženu. Njena struktura je heteroseksualnost, njeni

1. O ženama se može govoriti kao "o ženama".

2. Žene su potlačene "kao žene".

3. Rod se može izolirati od drugih elemenata identiteta koji utječu na nečiji društveni, ekonomski i politički položaj, poput rase, klase, etničkog podrijetla; to znači da se seksizam može izolirati od rasizma, klasne diskriminacije itd.

4. Položaj žena može se uspoređivati s muškima.

5. Odnosi između muškaraca i žena mogu se uspoređiti s odnosima između drugih grupa tlačitelja/potlačenih (bijelaca i crnaca, kršćana i Židova, bogatih i siromašnih itd.) te je tako moguće uspoređivati položaj žena s položajem crnaca, Židova, siromašnih itd.

E. Spelman, *Inessential Woman: Problems of Exclusion in Feminist Thought*, Beacon, 1988, 165.

⁵ C. MacKinnon, "Desire and Power", u: *Feminism Unmodified*, Harvard University Press, 1987, 46, 49.

zgnusnuti oblici su rod i obitelj, njene su kvalitete spolne uloge generalizirane kao društvena osoba, njena posljedica je reprodukcija, a njen problem kontrola." Teorija dominacije, kao analiza te organizirane eksproprijacije, jest teorija moći i njene nejednake raspodjele. [...]

Usprkos njenoj moći, teorija dominacije C. MacKinnon ima nedostatak, a to je njen esencijalizam. Poput dominantne kulture, MacKinnon pretpostavlja da postoji esencijalna "žena" onkraj stvarnosti razlika među ženama, da se opisujući iskustvo "žena", pitanja rase, klase i seksualne orijentacije mogu jednostavno zanemariti ili potisnuti u bilješke. U potrazi za esencijalnom ženskosti, C. MacKinnon, međutim, iznova otkriva bijelu ženskost i uvodi je kao univerzalnu istinu. (...)

Esencijalistički, "daltonistički" pristup Catharine MacKinnon iskrivljava i analizu silovanja. (...) Ignoriranjem glasova crnih teoretičarki silovanja, ona proizvodi ahistorijski izvještaj koji ne uspijeva obuhvatiti iskustvo crnih žena. [...]

C. MacKinnon seksualnost promatra kao "društvenu sferu muške moći čiji je paradigmatički element prisilan seks". Kao i kod standarda ljepote, crkinje su žrtve silovanja baš kao i bjelkinje, samo izrazitije: "Izdvajajući optužbe protiv crnih muškaraca za silovanje bjelkinja, rasizam je u Sjedinjenim Državama pomogao prikriti činjenicu kako muškarci siluju žene, i to nerazmjerno više obojene žene." Na taj osebujan način C. MacKinnon istodobno priznaje rasizam i odlaže ga sa strane, konačno potvrđujući da je razdjelnica između muškaraca i žena više temeljna i da su obojene žene jednostavno "žene plus". MacKinnon nadalje razvija moćnu analizu silovanja kao podčinjavanja žena muškarcima, spominjući pritom boju samo još jednom: "Silovanje poprima sljedeće značenje: strani (čitaj crni) muškarac zna da žena ne želi seks, a ipak ide dalje."

Iako retorički snažna, ova je analiza zapravo analiza onog što silovanje znači bijelim ženama zamaskirana kao opći opis; no nema ništa zajedničko s iskustvom crkinja. Za crne je žene silovanje mnogo složenije iskustvo, duboko ukorijenjeno i u boju i u rod.

Primjerice, paradigmatičko iskustvo silovanja za crne je žene povijesno podrazumijevalo kako bijelog poslodavca u kuhinji ili spavaćoj sobi tako i stranoga crnog čovjeka u grmlju. U vrijeme ropstva seksualna zloraba crkinja od bijelih muškaraca bila je uobičajena. Čak i nakon emancipacije većina zaposlenih crnih žena bile su služavke u bijelim obiteljima, što ih je činilo posebno ranjivim i izloženim seksualnom uznemiravanju i silovanju.

Štoviše, pravno gledano, iskustvo silovanja za crne žene nije ni postojalo. U vrijeme ropstva silovanje crne žene od bilo kojeg muškarca, bilo bijelog bilo crnog, jednostavno nije

bilo zločin.⁶ Čak i poslije građanskog rata zakoni o silovanju rijetko su se primjenjivali kako bi crne žene zaštitili od bilo bijelih bilo crnih muškaraca, budući da se crne žene smatralo promiskuitetnima po prirodi. Za razliku od djelomične ili barem formalne zaštite bijelih žena od seksualne brutalnosti, crne žene često nisu imale nikakvu pravnu zaštitu. "Silovanje" je u tom smislu bilo nešto što se događalo samo bijelim ženama; crnkinjama se jednostavno događao život.

Konačno, za crnce, muškarce i žene, "silovanje" je značilo teror bijelih muškaraca nad crnim muškarcima, uz pomoć i poticanje, pasivno (šutnjom) ili aktivno ("vičući silovanje"), bijelih žena. Crnkinje su taj aspekt silovanja prepoznavale već od 19. stoljeća. Primjerice, društvena aktivistkinja Ida B. Wells analizirala je silovanje kao primjer nerazdvojitosti rasne i rodne potlačenosti u knjizi *Southern Horrors: Lynch Law in All Its Phases*, objavljenoj 1892. godine. Ida B. Wells uvidjela je da su i zakon o silovanju i južnjački zakon o miješanju rasa dio patrijarhalnog sustava kojim bijeli muškarci zadržavaju kontrolu nad tijelima svih crnih ljudi: "Bijeli muškarci koristili su svoje vlasništvo nad tijelom bijele žene kao teren za linčovanje crnog muškarca."⁷ Štoviše, tvrdila je Ida B. Wells, iako su mnoge bijele žene ohrabrivale međurasne seksualne odnose, bijele su žene, zaštićene patrijarhalnim idealiziranjem bijelog ženstva, uspjele šutjeti, nesretne ili ne, dok su rulje ubijale crne muškarce. (...)

Taj aspekt silovanja nije samo povijesna rijetkost. Susan Estrich izvještava da su između 1930. i 1967. godine 89 posto muškaraca smaknutih zbog silovanja u Sjedinjenim Državama bili crnci.⁸ Studija o presudama za silovanje u Marylandu iz 1968. godine pokazuje da je u svih 55 slučajeva gdje je određena smrtna kazna žrtva bila bijela, a da je između 1960. i 1967. godine 47 posto svih crnih muškaraca osuđenih za zločinački napad na crne žene bilo odmah uvjetno pušteno.⁹ Slučaj Joann Little svjedoči o kontinuiranoj osjetljivosti crnih žena na taj aspekt silovanja. Kako pripovijeda Angela Davis,

Izvedena pred sud s optužbom za umorstvo, mlada je crnkinja optužena da je ubila bijelog čuvara u zatvoru u Sjevernoj Karolini, gdje je bila jedina zatvorenica. Kad je Joann Little stala pred suca, rekla je kako ju je čuvar silovao u njezinoj ćeliji i da ga je

⁶ Vidi J. Wrighings, "Rape, Racism, and the Law", *Harvard Women's Law Journal* 6/103, 118, 1983.

⁷ H. Carby, "On the Threshold of Woman's Era: Lynching, Empire and Sexuality in Black Feminist Theory", u: H. Gated, Jr. (ur.), *Race, Writing, and Difference*, University of Chicago Press, 1986, 301, 309.

⁸ S. Estrich, *Real Rape*, Harvard University Press, 1986, bilješka 2, str. 107.

⁹ J. Wrighings, "Rape, Racism, and the Law", *gore*, bilješka 6, str. 121, bilješka 113. Prema ovoj studiji, "prosječna kazna dodijeljena crnim muškarcima osim doživotnog zatvora ili smrti bila je 4,2 godine ako je žrtva bila crna, a 16,4 godine ako je žrtva bila bijela." Isto. Ne znam je li ikada bijeli muškarac osuđen na smrt zbog silovanja crne žene, iako bih mogla pretpostaviti odgovor.

ubila u samoobrani šiljkom za led kojim joj je on zaprijetio. Diljem zemlje njezin su slučaj strastveno podržavali pojedinci i organizacije iz crnačke zajednice i mladoga ženskog pokreta, a njezino je oslobađanje pozdravljeno kao važna pobjeda koju je omogućila ta masovna kampanja. Neposredno nakon oslobađanja gospođa Little uputila je nekoliko dirljivih apela u ime crnca imena Delbert Tibbs, koji je čekao smaknuće na Floridi jer je bilo lažno osuđen zbog silovanja bjelkinje.

Mnoge su se crnkinje odazvale apelu Joann Little i podržale Delberta Tibbsa. No malo je bijelih žena – a još manje organiziranih grupa unutar pokreta protiv silovanja – slijedilo njezin prijedlog da agitiraju za slobodu tog crnca koji je bio očita žrtva južnjačkog rasizma.¹⁰

Rascjep između bijelih i crnih žena oko pitanja silovanja naglašavaju suvremene feminističke analize silovanja koje se eksplicitno oslanjaju na rasističku ideologiju u minimiziranju suučesništva bijelih žena u rasnom terorizmu.

Iskustvo silovanja za crne žene tako uključuje ne samo ranjivost, tj. izloženost silovanju i nedostatak pravne zaštite, što se radikalno razlikuje od iskustva bijelih žena, nego i jedinstvenu ambivalentnost. Crne su žene istodobno prepoznale i vlastitu viktimizaciju i viktimizaciju crnih muškaraca u sustavu koji dosljedno ignorira nasilje protiv žena, dok ga provodi nad muškarcima. Složenost i dubinu tog iskustva analiza C. MacKinnon ne obuhvaća, niti je prepoznaje.

Esencijalistički pristup C. MacKinnon iznova stvara paradigmatiku ženu na sliku bijele žene, a u ime "nemodificiranog feminizma". Kao i u dominantnom diskursu, crne se žene odguruje na margine, ignorira ili ih se veliča "baš kao nas, samo još više". Ali "crne žene nisu bijele žene s bojom".¹¹ Štoviše, feministički je esencijalizam ne samo uvreda za crnkinje nego i prekršeno obećanje – obećanje da će se slušati ženske priče, obećanje feminističke metode.

"Esencijalna žena" Robin West

Dok je esencijalizam C. MacKinnon sveprožimajući, ali skriven, Robin West svoj esencijalizam izričito objavljuje. (...)

¹⁰ A. Davis, *Women, Race and Class*, Random House, 1981, 174.

¹¹ B. Omolade, "Black Women and Feminism", u: H. Eisenstein i A. Jardine (ur.), *The Future of Difference*, Rutgers University Press, 1985, 247, 248.

Prema R. West, žene su ontologijski različite od muškaraca jer "žene, i samo žene, i većina žena, fizički transcendiraju diferencijaciju ili individuaciju biološkog sebstva od ostatka ljudskog života što kao normu razglasa cijela kantovska tradicija."¹² Odnosno, budući da samo žene mogu rađati djecu, i budući da žene imaju društvenu odgovornost za podizanje djece, naša su sebstva potpuno različita od muških. "U onoj značajnoj mjeri koliko nas određuje naš potencijal za majčinstvo, životi žena su određeni odnosima, a ne autonomni. Kao majke negujemo slabe i ovisimo o jakim. Više nego muškarci živimo u međuovisnoj i hijerarhijskoj prirodnoj mreži različitih stupnjeva snage s drugima."¹³

Ta tvrdnja o ženskoj bitnoj povezanosti sa svijetom postaje okosnica knjige *Pravna znanosti i rod*.¹⁴ Robin West članak počinje pitanjem "Što je ljudsko biće?"¹⁵ Nakon toga tvrdi kako je "možda osnovni uvid feminističke teorije posljednjeg desetljeća taj da su žene 'u osnovi povezane', a ne 'u osnovi odvojene' od ostatka ljudskog života, i materijalno kroz trudnoću, snošaj i dojenje, i egzistencijalno kroz moralan i stvaran život."¹⁶ Za R. West to znači da je "sva naša moderna pravna teorija – a pritom mislim na 'liberalni legalizam' i 'kritičku pravnu teoriju' zajedno – u osnovi i nepovratno maskulina."¹⁷ To je zato što se moderna pravna teorija oslanja na "tezu odvajanja", tvrdnju da su ljudska bića u početku zasebni pojedinci te da tek poslije formiraju odnose.

Crnkinje su u potpunosti odsutne iz djela R. West, za razliku od C. MacKinnon; pitanje rase ne pojavljuje se čak ni u bilješkama. Međutim, baš kao kod MacKinnon, ograđivanje od pitanja rase dovodi do postavljanja bijele žene na tron esencijalne ženskosti.

Tvrdnje R. West očigledno su upitne utoliko što se za iskustva nekih žena – "majki" – tvrdi da zastupaju iskustvo svih žena. Kao i s teorijom C. MacKinnon, teorija R. West nužno zahtijeva ušutkavanje pojedinih glasova – točnije glasova žena koje su odbacile svoju "biološku, reproduktivnu ulogu" – kako bi se povlastili drugi glasovi. Mogli bismo se isto tako upitati i koliko nas određuje majčinstvo, odnosno naš potencijal za majčinstvo.¹⁸

¹² R. West, *The Difference in Women's Hedonic Lives: A Phenomenological Critique of Feminist Legal Theory*, *Wisconsin Women's Law Journal* 3/81, 1987.

¹³ Isto, 141.

¹⁴ West, *Jurisprudence and Gender*, u *Chicago Law Review* 55/1, 1988.

¹⁵ Isto, 75.

¹⁶ Isto, 3, bilješka ispuštena, navod sa str. 53–58.

¹⁷ Isto, 2.

¹⁸ Opasnost je takve teorije u tome što, poput dijela francuske feminističke znanosti, prijeti ponovnim prihvaćanjem starog vjerovanja, tako dugo korištenih protiv žena, kako je anatomija naša sudbina: "Dobar dio francuske feminističke znanosti bavi se određivanjem prirode ženskog. (...) To se načelo ženstvenosti traži u ženskom tijelu, katkad shvaćenom kao prededipovska majka, a katkad naturalistički kao panteističko načelo koje za izražavanje zahtijeva vlastitu vrstu jezika. U tim se slučajevima rod ne uspostavlja, već se smatra bitnim aspektom tjelesnog života, pa dolazimo vrlo blizu izjednačavanja biologije i sudbine, onog spajanja činjenica i vrijednosti koje je S. de Beauvoir cijeli život nastojala pobijati." J. Butler, "Variations on Sex and Gender:

R. West tvrdi da biološke i društvene implikacije majčinstva oblikuju sebstvo svih ili barem većine žena. Ta tvrdnja uključuje barem dvije pretpostavke.¹⁹ Prvo, R. West pretpostavlja (poput liberalne socijalne teorije, koju kritizira) da svatko ima duboko, jedinstveno "ja" koje je relativno stabilno i ne mijenja se. Drugo, West pretpostavlja da se to "ja" značajno razlikuje između muškaraca i žena, ali je jednako za sve žene i za sve muškarce unatoč razlikama u klasi, rasi i seksualnoj orijentaciji: to jest da je to "ja" duboko i primarno orođeno. (...) Ideja da je rodna razlika primarna sebstvu pojedinca ono je što privilegira iskustva bjelkinje prema iskustvima crkinje. (...)

Jedna osobna priča može pomoći u ilustriranju ovog stava. Na sastanku "fem-kritika" zapadne obale 1988. godine, Pat Cain i Trina Grillo zamolile su sve prisutne žene da odaberu dvije-tri riječi i njima opišu tko su. Nijedna bjelkinja nije spomenula svoju rasu. Sve crkinje jesu.

U ovom društvu samo bijelci imaju privilegij da "nemaju boju". Samo bijelci mogu zamisliti da su seksizam i rasizam odvojena iskustva. Mnogo više nego bjelkinjama, crkinjama iskustvo o sebi predstavlja upravo iskustvo nemogućnosti otpetljavanja mreže rase i roda – iskustvo stalnog zapetljavanja u višestruke, često kontradiktorne diskurse seksualnosti i boje. Crnim se ženama nameće izazov da upletu dijelove, naša mnoga ja, u integralnu, iako uvijek promjenjivu i pokretnu, cjelinu: ja koje nije ni "žensko" ni "crno", nego i jedno i drugo. Inzistiranje R. West da je svako ja duboko i primarno orođeno, s nužnom posljedicom da je rod važniji za osobni identitet nego rasa, konačno je drugi primjer bijelog solipsizma. Sugerirajući da je rod dublje usađen u sebstvo nego rasa, njezina teorija privilegira iskustvo bijelaca u odnosu prema drugima i tako služi reproduciranju odnosa dominacije u široj kulturi. Ispostavlja se da je poput esencijalne žene, i esencijalna žena R. West bjelkinja.

Privlačnost rodnog esencijalizma

(...)

Beauvoir, Wittig and Foucault", u: S. Benhabib i D. Cornell (ur.), *Feminism as Critique: Essays on the Politics of Gender*, University of Minnesota Press, 1987, 128, 140. Zanimljivo je da teorija dominacije C. MacKinnon, koja tvrdi da je "totalna", vrlo malo govori o majčinstvu. Vidi Littleton, "Feminist Jurisprudence: The Difference Method Makes" (prikaz), *Stanford Law Review* 41, 751, 1989, bilješka 54, str. 762.

¹⁹ Ovu sam analizu preuzela iz analize djela Nancy Chodorow iz pera Nancy Fraser i Linde Nicholson. N. Fraser i L. Nicholson, "Social Criticism without Philosophy: An Encounter between Feminism and Postcolonialism", u: A. Ross (ur.), *Universal Abandon? The Politics of Postmodernity*, University of Minnesota Press, 1988, 83, 96. Vidi općenito N. Chodorow, *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*, University of California Press, 1978.

Željela bih ukratko ocrtati neke od privlačnih strana esencijalizma.

Prvo, što se tiče intelektualne prikladnosti, esencijalizam je lak. Posebno za bijele feministkinje – a većina ljudi koji se u ovoj zemlji bave akademskom feminističkom teorijom trenutano su bjelkinje – esencijalizam znači ne morati toliko raditi, ne morati pokušavati i učiti o životima crnih žena, sa svim rizicima i neugodama koje taj napor nosi. Esencijalizam je također intelektualno lagodan budući da je dominantna kultura esencijalistička – jer je teško pronaći materijal o životima crnih žena, jer još ne postoji akademska infrastruktura radova pisanih od crnih žena i o crnim ženama, odnosno crna feministička teorija.

Drugo, i važnije, esencijalizam predstavlja emocionalnu sigurnost. Posebno ženama koje su se odrekle povlastica ili su im ih oduzeli u njihovoj borbi protiv rodne potlačenosti, feministički pokret postaje emocionalni i duhovni dom, mjesto gdje se osjećaju sigurnima, mjesto koje mora ostati harmonično i slobodno od razlika. (...)

Treće, feministički esencijalizam pruža ženama ne samo intelektualni i emocionalni komfor već i mogućnost da igraju predobro poznate igre moći, kako međusobno tako i s muškarcima. Feministički esencijalizam pruža višestruke arene za borbu moći koje na složen način presijecaju jedna drugu. Žensko nadmetanje opipljivo je na bilo kojem dovoljno raznolikom okupljanju feministkinja s političkom agendom. Sudionice su zaokupljene izgradnjom hijerarhija ugnjetavanja, koristeći vlastite patnje (i posljedičnu nevinost) kako bi osvojile pravo da definiraju "žensko iskustvo". (...) Na posljetku, kad je grupa naizgled spremna na rascjep na međusobno sumnjičave i pravedničke frakcije, netko podsjeća grupu da su žene ipak žene i da nas sve ugnjetavaju muškarci i ponovno izranja solidarnost zbog prijatnije zajedničkog neprijatelja. (...)

Konačno, kao što je istaknula Martha Minow, "kognitivno nam trebaju pojednostavljene kategorije, a unificirajuća kategorija 'žene' pomaže organizirati iskustvo, čak i pod cijenu negiranja njegova dijela."²⁰

Onkraj esencijalizma: crne žene i feministička teorija

Napuštanje nevinosti

Crne žene nemaju iskustvo jedinstvenog unutarnjeg sebstva (još manje sebstva koje je esencijalno orođeno), nego njih nekoliko. Taj osjećaj višestrukog ja nije jedinstveno samo za

²⁰ Minow, "Feminist Reason: Getting It and Losing It", *Journal of Legal Education* 38–47, 1988, 51.

crne žene, ali crne su ga žene izrazile na načine koji su upadljivi, snažni i potencijalno korisni za feminističku teoriju. (...)

(...) Crnkinje mogu feminističkoj teoriji donijeti priče o tome kako je imati višestruko i kontradiktorno ja, ja koje sadrži i tlačitelja i potlačenog.

Strateški identiteti i "Razlika"

Postesencijalistički feminizam može imati koristi ne samo od napuštanja potrage za jedinstvenim ja nego i od shvaćanja Marthe Minow da je razlika – pa tako i identitet – uvijek relacijska, a ne inherentna. Dobru ilustraciju toga pruža djelo Zore Neale Hurston.

U eseju napisanom za bjelačku publiku, "Kako izgleda biti obojena ja",²¹ Hurston tvrdi da njezina boja nije inherentni dio njezina bića, već odgovor na njezinu okolinu. (...)

Kako bi mogla biti kompatibilna s tim konceptom sebstva, feministička teorija o "ženama" mora na sličan način biti strateška i kontingentna, fokusirati se na odnose, a ne na biti. Jedan od rezultata bit će da će muškarci prestati biti bezlični Drugi i postati potencijalni saveznici u političkoj borbi. Drugi će biti da će žene moći priznati svoje razlike bez ugrožavanja feminizma samog. U tom će se procesu, kad feministkinje počnu napadati rasizam, klasnu diskriminaciju i homofobiju, feminizam promijeniti od toga da se samo bavi "ženama kao ženama" (ne ubrajajući tu modificirane žene), do toga da se bavi svim vrstama ugnjetavanja temeljenog na naizgled inherentnim i nepromjenjivim značajkama. Ne moramo čekati unificiranu teoriju ugnjetavanja: ta teorija može biti feminizam.

Integritet kao volja i ideja

(...) Konačno, crne žene mogu pomoći feminističkom pokretu da se pomakne od svoje fascinacije esencijalizmom priznanjem da se cjelina sebstva i zajedništvo s drugima potvrđuju (iako se nikad potpuno ne postižu) kreativnom akcijom, a ne da se stvaraju dijeljenjem položaja žrtve. Feministička teorija, a posebno feministička pravna teorija, u ovom trenutku teži fokusiranju na žene kao pasivne žrtve. Za C. MacKinnon su, primjerice, muškarci toliko objektivizirali žene da je čudno kako one uopće mogu postojati. Žene su žrtve, na njih se djeluje, bespomoćne su, sve dok ih radikalno prosvjetljenje nekako ne osnaži da djeluju za sebe. Na sličan je način, kod R. West, "temeljna činjenica" ženskih života bol – "nasilje,

²¹ Z. N. Hurston, "How It Feels to Be Coloured Me", u: A. Walker (ur.), *I Love Myself When I am Laughing... And Then Again When I am Looking Mean and Impressive*, Feminist Press, 1979, 152.

opasnost, dosada, neproduktivnost, siromaštvo, strah, tupost, frigidnost, izolacija, nisko samopoštovanje i jadni pokušaji asimilacije".²²

Ta priča o ženi kao žrtvi trebala bi ohrabriti solidarnost naglašavajući kako žene dijele potlačenost, niječući ili umanjujući tako razliku, i ističući pojam esencijalne žene – one koja je žrtva. Međutim, ... ideja da zajedništvo žena leži u njihovoj zajedničkoj viktimizaciji od muškaraca "izravno odražava muško supremacističko razmišljanje. Seksistička ideologija uči žene da biti žensko znači biti žrtva." Štoviše, priča o ženi kao o pasivnoj žrtvi negira sposobnost žena da oblikuju vlastite živote, nabolje ili nagore. (...)

S druge strane, priznavanje uloge kreativnosti i volje u oblikovanju naših života djeluje oslobađajuće jer nam dopušta da priznamo i slavimo kreativnost i radost s pomoću koje su mnoge žene preživjele i okrenule odnose dominacije u svoju korist. Djela iz crnačke književnosti poput *Beloved*, *Boje purpura* i *Solomonove pjesme*, među ostalim, ne zadržavaju se na viktimizaciji i bijedi crnih žena. Iako priznaju našu bol, ona na posljertku slave našu transcendenciju.

Konačno, na kolektivnoj razini ovaj naglasak na volji i kreativnosti podsjeća nas da se mostovi između žena grade, a ne nalaze. Otkriće zajedničke patnje više je iluzorna nego stvarna veza; ono što nas doista povezuje i drži zajedno jest korištenje napora i mašte kako bismo iskopale i istražile naše razlike jer jedino priznavanje razlika među ženama može na posljertku feminističkom pokretu dati snagu. (...)

Epilog: višestruka svjesnost

[...]

Kako bismo energizirali pravnu teoriju, moramo je potkopati narativima i pričama, izvještajima o partikularnom, različitom i stoga dosad ušutkanom.

Srećom ili ne, mnoge su pravne teoretičarke koje pripovijedaju priče ovih dana obojene žene. Mari Matsuda zahtijeva "višestruku svjesnost kao pravnoznanstvenu metodu"; Patricia Williams pokazuje put svojim višeslojnim pričama i meditacijama. Ti su tekstovi zdravi kako za feminističku pravnu teoriju tako i za pravnu teoriju općenito. Priznavajući "kompleksnost poruka impliciranih u našem biću", oni počinju zadatak energiziranja pravne teorije kreativnom borbom koja odražava višestruku svjesnost.

Prevela: Sandra Prlenda

²² West, "Difference in Women's Hedonic Lives", gore, bilješka 12, str. 143.